

57. Соціальний ідеал філософії Просвітництва. Філософські погляди Вольтера і Ж.-Ж. Руссо.

XVIII ст. в історії суспільної думки не випадково називають епохою Просвітництва: наукове знання, яке було надбанням вузького кола вчених, тепер виходить за межі університетів та лабораторій до світських салонів Парижу й Лондона. Віра в могутність людського розуму, в його безмежні можливості, в розвиток наук, які створюють умови для прогресу, – ось пафос епохи Просвітництва.

Ідеологія Просвітництва продовжує ідейні та культурні тенденції Нового часу. Основний зміст Просвітництва був визначений раціоналістичним світоглядом з його культом розуму, критикою всіх основ феодального .

Просвітницька ідеологія виникає як теоретичне обґрунтування прагнень та інтересів буржуазного суспільства в його боротьбі з феодализмом. Найбільш яскраво просвітницький рух виявив себе у Франції, де він став своєрідною ідейною підготовкою і виправданням Великої французької революції. Вольтер, Руссо, Дідро, Ламетрі та інші є представниками французького Просвітництва.

На відміну від філософії Нового часу, у центрі якої була ідея раціонального опанування законів природи, а тому - гносеологічні і методологічні проблеми науки, філософія Просвітництва звертається до суспільних і гуманітарних проблем. Просвітники поставили собі за мету створення таких суспільних відносин, які б відповідали вимогам розуму, принципам справедливості, свободи, рівності, братерства. Предметом особливої уваги тут стали:

- проблеми людини, її історичної діяльності, її прав та політичних свобод;
- проблема історичного прогресу, ідея вдосконалення суспільства;
- питання про природу та призначення релігії;
- моральні та правові аспекти людського буття.

Саме в філософії Просвітництва людина постає як неповторна особистість та індивідуальність.

Щодо Вольтера, у нього на перший план висувається характерна для просвітницької думки риса — рішучий поворот від дещо абстрактних, загальних проблем буття, реальності як такої, властивих філософії XVIIст., до проблем живої практики людського життя, соціальної проблематики, упорядкування і вдосконалення (згідно вимогам розуму) людського існування в світі. Характерна для просвітницької позиції риса — детеологізація світоглядних основ суспільної свідомості.

Філософська система Ж.-Ж. Руссо складна і багатозначна. Його альтернативна концепція про глибину людської істоти і діалектику соціального життя зіграла важливу роль в розвитку філософської думки.

Світоглядна система Ж.-Ж. Руссо представляє переплетення різних течій : дуалізму, картезіанства, сенсуалізму, нарешті, ідеалізму і фідеїзму в області релігійних переконань. Але, поза сумнівом, переважання дуалістичних поглядів, оскільки Руссо, визнавав об'єктивне буття матеріального Всесвіту, допускаючи існування у світі двох почав - духу і матерії. Він розвивав метафізичний погляд на матерію як на мертву і відсталу субстанцію, яка сама по собі не має ніякого руху і тільки в результаті вищої дії придбаває здатність до механістичного пересування в просторі. Рух він розумів не як зміна взагалі, а як переміщення в результаті механістичної дії.

58. Французький матеріалізм XVIII ст.

Французький матеріалізм XVIII ст. має багато спільного з філософією Просвітництва, але йому властиві й відмінні риси. Насамперед його відрізняє одностайна матеріалістична спрямованість в поглядах на природу. Матерія існує об'єктивно, пов'язана з рухом, вказував Ж. Ламетрі (1709—1751 рр.). Природа являє собою сукупність різних форм руху матеріальних часточок. Згідно з Гольбахом (1723—1789рр.) існує рух матеріальних мас (атомів), а також енергетичний рух; матерія існує в просторі і часі. Треба звернути увагу на те, що матерія тлумачиться в суто механічному плані, тобто як сукупність часточок речовини (атомів). Разом з тим філософи заперечують будь-яку роль Бога в існуванні і русі матерії.

Французькі матеріалісти робили спробу розв'язати питання про походження свідомості, спираючись на принцип загальної чуттєвості матерії (гілозоїзму). Ж. Ламетрі намагався показати процес поступового переходу від тварин до людини, показати їх схожість і відмінність. У трактаті «Людина-машина» Ламетрі розкриває погляд на людину як своєрідний механізм, машину, що подібна до годинникового механізму. Людину відрізняє від тварин, вважав він, лише більша кількість потреб і, зрештою, більша кількість розуму. П. Гольбах у своїй праці «Система природи» послідовно розвинув основні ідеї матеріалізму того часу. Він рішуче заперечує ідеї богослов'я, виступає проти ідеалізму. В природі, яка зводиться до роду атомів, діють механічні закони, що мають характер необхідності, отже, немає нічого випадкового. Така позиція дістала назву механічного детермінізму, оскільки закони руху і сам рух ототожнюються тільки з однією його формою — рухом механічним.

Отже, механіцизм неминуче призводить до метафізичних позицій, оскільки все багатство руху зводиться до переміщення часточок речовини. Це — спрощена, вузька картина світу. Але серед французьких матеріалістів Д. Дідро (1713—1784рр.) дещо виходить за межі метафізичних позицій і стверджує елементи діалектики. У його поглядах помітна схильність розглядати все як таке, що розвивається. Світ безперервно зароджується і вмирає, він ніколи не стоїть на місці.

Французькі матеріалісти висунули ряд цінних положень щодо суспільства, зокрема підкреслили роль людських потреб як могутнього джерела розвитку. Загальні інтереси обумовлюють зв'язки між людьми. К. Гельвецій (1715—1771 рр.) вказував на єдність особистих і громадських інтересів. Людина — продукт, але разом з тим і суб'єкт суспільних відносин, який несе за них відповідальність.

Вони також наголошували на тому, що за допомогою розуму можна змінити людину. Мислителі стверджували, що не існує такого способу правління, який можна було б визнати ідеальним: концентрація влади веде до деспотії, безмежна свобода - - до анархії, розподіл влади послаблює її. Єдиний можливий засіб поліпшення суспільства, і особливо моралі, — просвітництво, виховання.

59. I. Кант – основоположник класичної німецької філософії.

Іммануїл Кант (1724-1804) — титан у філософській думці всіх часів. Він часто розглядається як великий філософ після Платона або Ньютона. Кант поєднав у собі, як ніхто інший, спекулятивну оригінальність Платона з енциклопедичністю Аристотеля, і тому його філософія вважається вершиною всієї історії філософії до XX в.

Усі творчість Канта умовно ділиться на два періоди: докритический і критичний. Перший період охоплює 1746-1760 рр., другий починається з 1770 р., коли вперше у роботі «Про форми та принципи почуттєво сприйманого і уявляемого світу» Кант вперше згадує принципи своєї системи критичної філософії. Це, звісно, значить, перший період не містив творів, у яких критично розглядаються філософські проблеми. У період основну увагу Кант приділяє питанням природознавства і філософії природи.

Хоча Кант і визнавав Бога як творця світу, уся її концепція розвитку стверджувала, у світі міститься вже сама причина виникнення та розвитку природи. Ця концепція вони мали на наукову думку свого часу, оскільки довгий час була відома громадськості тому, що видавець трактату збанкрутував й усе тираж пропав. Згодом концепція Канта було названо гіпотезою Канта-Лапласа. Останній незалежно від Канта висунув свою версію виникнення світу.

Отже, по Канту, у пізнання є джерела: емпіричний і апіорне. Априорна сторона пізнання формулюється Кантом так: «Усі теоретичні науки, засновані на розумі, містять апіорні синтетичні судження як принципи». Під синтетичними судженнями розумів такі судження, де зв'язок предиката і суб'єкта мислиться без тотожності. Синтетичні судження від аналітичних тим, що у останніх цей зв'язок мислиться через тотожність. Ці висловлювання означають, що у аналітичних судженнях предикат лише пояснює зміст суб'єкта, а синтетичних судженнях він надає нові характеристики суб'єкту. І Кант ставив гносеологічний питання: «Як можливі апіорні синтетичні судження?». Цьому Кант присвятив свою «Критику чистого розуму».

Початок і кінець кантівської «Критики чистого розуму» - це принцип свободи, автономія нашої волі. Важливо, крім того, що у Канта будується на затвердження моральної осудності людини. Це означає: хоч би якими обставинами, які призвели до того чи іншого вчинку, людина себе ні виправдав, вільний вчинити так чи інакше. Ми нізвідки свободу не візьмемо, якщо не зважимося бути вільними. А оскільки у Канта моральний закон посиляється на свободу, а свобода - на моральний закон, оскільки вони ініціюють один одному, то бути моральним - значить бути вільним. Без вільних моральних рішень і вчинків, наших власних і інших людей, у світі не утвердяться і не збережуться свобода, і моральність. Як людські, розумні істоти, ми осудні щодо свободи та моральності. Тому кожному з нас і всім нам разом може бути пред'явлений суворий моральний позов. Та й самі ми не можемо не вершити такий суд над собою.

60. Етична концепція І. Канта.

Філософія Іммануїла Канта - трансцендентальна філософія. Багато хто називає Канта агностиком.

Найбільшій увазі Кант приділив питанню моральності і її етичній концепції. Послідовно розвинена в цілій лаві спеціальних праць, вона була найбільш розробленою, систематичною і завершеною. Кант поставив цілий ряд критичних проблем, пов'язаних з визначенням поняття моральності. Одна з заслуг Канта полягає в тому, що він відділив питання про існування Бога, душі, свободи – питання теоретичної свідомості – від питання практичної свідомості.

Аналіз моральної філософії Кант здійснює для розв'язання суперечності між "світом природи" і "світом свободи". Філософія природи досліджує об'єктивні закони, "згідно з якими усе відбувається". Тут панує принцип необхідності. Однак на підставі пізнання законів природи не можна пояснити наявні у свідомості людини ідеї єдності світу, вічності душі та існування Бога. На думку Канта, подолати суперечність між необхідністю і свободою може моральна філософія, що визначає закони, "за якими усе має відбуватися". Він виділяє два рівні моральної філософії: емпіричну, і "чисту", тобто оперту на апіорні принципи. Якщо спиратися на емпіричну філософію, то ніколи не можна віднайти всезагальних законів. Тому моральна філософія цілком ґрунтується на своїй "чистій частині", тобто на апіорних принципах. Вони збуджують здатність судження для того, щоб розпізнати їх та допомогти волі надати їм практичного застосування. Як наголошує Кант, "метафізика моральності має досліджувати ідею і принципи певної можливої чистої волі".

Істинне призначення розуму не у тому, щоб породити волю як засіб для якоїсь мети, а в добрій волі самій собою. Відповідно, цінність учинку не у тій цілі, заради якої він здійснюється, а у "принципі воління" безвідносно до об'єктів бажання. Свобода бачиться саме як здійснення морально цінного, згідно з принципом чистої волі, а не з якихось корисливих міркувань. До останніх належать, наприклад, схильність, симпатія тощо. Кант застерігає: "Вчинок з почуття обов'язку має цілком усунути вплив схильності і разом з нею будь-який предмет волі".

Діалектика свободи і необхідності вибудовується у такий спосіб: обов'язок із необхідністю вимагає вчинку з поваги до закону; свобода — суб'єктивний принцип воління. Свобода є реальною за умови, що у діяльності проявляє себе всезагальне — моральний закон.

Говорячи про можливість розуму бути "законодавчим розумом", Кант називає умовою для цього можливість розуму визначати волю самим собою (а не схильностями). За такої умови він є виявом "істинної вищої здібності бажання". Воля є вільною у найсуворішому, тобто трансцендентальному сенсі за умови, що її основою служить "всезагальна законодавча форма". Згідно з Кантом, основний закон чистого практичного розуму вимагає: "Чини так, аби максима твоєї волі могла стати основою суспільного законодавства" - тобто, аби кожний твій вчинок був прикладом для всіх".

Аскетизм етики Канта великою мірою виростав на ґрунті християнського образу світу та місця людини у ньому. Філософ дав теоретичне обґрунтування цінності доброчинності всупереч суб'єктивності людських почуттів. Разом з тим, у його етиці людина поставлена вище за Бога, оскільки допущення його існування виводиться з наявності у людини апіорних моральних законів.